

Primljeno: siječanj 2012.

**Prikaz knjige: Borovec, K., Balgač, I., Karlović, R. –
SITUACIJSKI PRISTUP PREVENCIJI
KRIMINALITETA
od teorije do prakse utemeljene na dokazima
MUP RH, 2011.**

U nakladi Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske iz tiska je 2011. godine izašla knjiga **SITUACIJSKI PRISTUP PREVENCIJI KRIMINALITETA od teorije do prakse utemeljene na dokazima** (ISBN 978-953-161-257-9). Autori knjige Krunoslav Borovec, Iva Balgač i mr. sc. Ruža Karlović djelatnici su Ministarstva unutarnjih poslova te prepoznatljivi kao zagovornici preventivnog pristupa suzbijanja kriminaliteta i drugih devijantnih pojava i u empirijskom i u znanstvenom smislu. Knjigu su recenzirali prof. dr. sc. Josipa Bašić i prof. dr. sc. Irena Cajner Mraović.

Pomalo neobičnog naslova, ova knjiga podsjeća na znanstvenu literaturu iz područja medicine ili prava jer u svom naslovu daje do znanja da je njezin sadržaj utemeljen na dokazima, što joj daje dodatnu dozu ozbiljnosti te na određeni način izaziva čitatelja da provjeri koje to dokaze autori nude kao temelj dobre prevencije kriminaliteta. Dokazi u knjizi zaista postoje i to oni koji su se u drugim zemljama pokazali kao pravi potezi nadležnih tijela na prevenciji pojedinih oblika kriminaliteta. Ti dokazi koji su u knjizi prezentirani, daju do znanja kako je za prevenciju kriminaliteta ponekad potrebno izrazito malo materijalnih vrijednosti, a puno više studioznog rada, dobre analitičke obrade kritičnih pojava, znanja i volje šire društvene zajednice da se ne zatvara nego da uvijek iznova traži rješenja kako bi članovima zajednice, ne samo danas nego i generacijama koje dolaze, život bio bezbrižniji i ljepši jer – kako autori ističu, kriminalitet nije samo policijski problem.

Iz navedenog razloga ova knjiga je prvi takav izvor u Republici Hrvatskoj koji na jednome mjestu pruža široku lepezu mogućih aktivnosti na prevenciji kriminaliteta koju autori prikazuju na jednostavan i potpuno razumljiv način. O uspješnosti i jasnom cilju kojega su si autori pišući knjigu zadali, svjedoči već i sam sadržaj knjige koji će biti prikazan.

Knjiga ukupno ima 168 stranica, a podijeljena je u nekoliko glavnih cjelina. Nakon pregleda sadržaja (str. 3.-6.) Predgovora (str. 7.-8.) i Uvoda (str. 9.-11.) slijede određena poglavlja koja knjizi daju skladnu logičku cjelinu.

Tako **Poglavlje 2.**, pod nazivom *Prevenција kriminaliteta* (str. 13.-22.), u svom uvodnome dijelu općenito govori o prevencijskim sadržajima. Ovdje svakako treba istaknuti četiri glavne osnove prevencije bez kojih ovu djelatnost nije moguće ni zamisliti. Tako su u knjizi obrađene: zakonska prevencija, razvojna prevencija, situacijska prevencija i prevencija u zajednici.

U **Poglavlju 3.** (str. 25.-68.) detaljno je razrađena *Situacijska prevencija kriminaliteta*, posebno važna za policiju. Ovaj dio predstavlja teorijsku osnovu bez čijeg razumijevanja nije moguće svrhovitu prevenciju primijeniti u praksi. Nakon uvodnog objašnjenja utemeljenog na istraživanjima i iskustvu stranih policija, detaljno su obrađene teorije koje mogu doprinijeti znatnom smanjenju stope kriminaliteta na određenom području. Tako nas *teorija rutinske aktivnosti*, između ostaloga, upućuje na svakodnevne prilike ili izloženosti koje mogu pojedinca potaknuti da nešto učini. Ova teorija nudi i jedan zanimljiv alat za analizu kriminaliteta u obliku trokuta.

Nadalje, objašnjena je i *teorija životnog stila* te je protumačena razlika između ove teorije i *teorije izloženosti*.

Teorija racionalnog izbora na zanimljiv način iz kuta počinitelja kaznenog djela pokušava shvatiti kriminal. Također, pojašnjeni su načini na koje je ova teorija odigrala važnu ulogu u razvoju situacijske prevencije kriminaliteta.

U ovome poglavlju je obrađena i zanimljiva tema *Kriminologija okoline* koja naglašava važnost geografske lokacije i arhitektonskih značajki povezanih s učestalosti viktimizacije. Ova teorija koristi znanstvene metode u istraživanju društva koje uzrokuje kriminalitet. U obradi teme spomenuti su najistaknutiji znanstvenici koji su se ovom problematikom bavili, te njihove metode u potrazi za uzrocima kriminaliteta.

Posebni dio poglavlja bavi se *Mjerama i tehnikama situacijske prevencije* koje su također usavršili mnogi znanstvenici. Ove aktivnosti uglavnom su usmjerene prema počiniteljima kaznenih djela, a razvijale su se i modificirale kako je njihova primjena pokazivala nedostatke i potrebu za proširivanjem aktivnosti. Neke od tih mjera su u tekstu posebno obrađene, pa je tako posebice obrađen dio koji se odnosi na *Povećanje napora* počinitelja u izvršenju kaznenog djela, *Povećanje rizika* za počinitelja, *Smanjenje nagrade* odnosno smanjivanje dobiti počinjenim kaznenim djelom. Izuzetno je zanimljiv dio koji opisuje tehniku *Izuzimanje isprike ili opravdanja* zbog počinjenog kaznenog djela koja se posebno pokazala učinkovitom kod tzv. običnih počinitelja kaznenih djela. Tehnika *Smanjenje provokacije* posebno je djelotvorna na smanjenju kriminaliteta mladih ili na mjestima masovnih okupljanja građana, naročito onih mlađe životne dobi.

Posebno poglavlje obrađuje temu *Prevenција kriminaliteta kroz uređenje okoliša, strategija Policija u zajednici i teorija obranjivog prostora*. U ovome dijelu knjige, autori su obradili mogućnosti prevencije kriminaliteta na prilično jednostavan način, fizičkim uređenjem okoliša. U razradi ovog poglavlja posebno je obrađen dio koji opisuje iskustva na smanjenju kriminaliteta u SAD-u gdje su provedene studije na temelju kojih se može tvrditi kako se kroz uređenje i upravljanje okolinom može kontrolirati i prevenirati kriminalitet. Ovaj oblik prevencije kriminaliteta nije moguće provesti bez strategije Policija u zajednici jer je osnova takvog projekta bliska suradnja s građanima. U razradi ovoga poglavlja posebno je obrađen dio koji govori o *Teritorijalnosti* kao razvoju osjećaja vla-

sništva kod stvarnih korisnika prostora, te odsječak koji obrađuje *Nadzor* građana nad svojim životnim prostorom. Pododjeljak *Nadzor* koji se tretira kao vrlo bitna komponenta u prevenciji kriminaliteta, podijeljen je na nekoliko cjelina, pa tako autori posebno opisuju *Neformalni i prirodni nadzor*, *Formalni ili organizirani nadzor* te *Tehnički nadzor*.

Dio ovoga poglavlja također se bavi i konceptom prevencije kriminaliteta putem *Kontrole pristupa* potencijalnoj žrtvi i povećanjem rizika za počinitelja. Također je u sklopu ovoga koncepta obrađena i *Podrška aktivnosti* građanima, jer intenzivno i kontinuirano korištenje određenih prostora odvraća potencijalne počinitelje kaznenih djela. Važnost *Imidža i održavanja okoliša* također pridonosi prevenciji kriminaliteta jer građani takve javne površine ili prostore često koriste. *Oснаživanje mete* autori također opisuju kao tradicionalni pristup prevenciji kriminaliteta. Na kraju ovog dijela poglavlja autori su se osvrnuli i na *Ograničenja prevencije kriminaliteta kroz uređenje okoliša* gdje su opisali i neke od negativnih učinaka prevencije kriminaliteta na prethodno opisani način.

Treći dio ovoga poglavlja bavi se *Teorijom obranljivog prostora*. Kolika je važnost restrukturiranja fizičkog izgleda zajednica a kako bi stanari mogli kontrolirati prostor oko svojih rezidencija, pobliže je pojašnjeno u dijelu ovoga poglavlja. Također, pobrojane su i značajke koje mogu doprinijeti strahu od kriminala u određenim prostorima koji ovisi o uvjetima okruženja.

Na kraju trećeg poglavlja autori su se pozabavili i *Kritikama situacijske prevencije*. U ovome dijelu pojašnjene su sve negativne strane situacijske prevencije kojih sasvim sigurno ima. Međutim, autori na kraju pravilno zaključuju kako unatoč svim kritikama situacijska prevencija kriminaliteta ima svoje mjesto i ulogu u strategijama kontrole kriminaliteta kako bi se on sveo na jednu svima prihvatljivu razinu.

Ovo poglavlje završava nabrojanjem *ključnih pojmova* iz teksta te uvijek korisnim *pitanjima i zadacima za provjeru znanja*.

U **Poglavlju 4.** (str. 73.-134.) autori detaljno govore o ***Procesu planiranja i razvoja učinkovite prevencije***. Tako su u uvodu navedeni planovi nekih institucija koje se bave prevencijom jer je učinkovita prevencija proces koji mora biti dobro isplaniran. Kao primjer navedeni su preporučeni planovi Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminalitet i Mreže za prevencije kriminaliteta Europske unije. Da je model planiranja prevencije kriminaliteta kompleksan, pokazuju i komponente takvog planiranja koje su autori podijelili na nekoliko cjelina.

Prva takva cjelina obrađuje *Procjenu potreba i analizu problema*, a što predstavlja prvi korak u kreiranju programa koji najbolje odgovara potrebama civilnog društva. Autori navode koje je sve podatke i informacije potrebno sakupiti kako bi se dobila jasnija slika o konkretnom problemu, njegovim uzrocima i posljedicama, a sve radi osmišljavanja programa ili strategije koja najbolje odgovara potrebama zajednice ili određene ciljane populacije. Poseban naglasak je stavljen na modalitete prikupljanja i obrade takvih podataka, procjenu i njihovu analizu.

Druga cjelina bavi se *Implementacijom preventivnih programa i projekata*, što bi značilo primjenu dizajniranog i teorijski postavljenog programa u praksi. Autori navode nekoliko razina mogućnosti implementacije mjera situacijske prevencije, a na kraju u vrlo preglednoj tablici navode uobičajene probleme i moguće načine izbjegavanja tih problema.

Sljedeća cjelina je *Monitoring* koja opisuje koje je mjere potrebno poduzeti za sustavno nadziranje, dokumentiranje i izvještavanje o procesu, aktivnostima i učincima projekata prevencije kriminaliteta. Preduvjet za kvalitetan monitoring prije svega je jasan projektni plan s koracima koje treba poduzeti. Autori u tekstu kao pomoć čitateljima nude i dvije tablice, jednu kao primjer projektnog plana, a drugu kao pitanja koja treba uzeti u obzir tijekom sagledavanja i monitoringa projekta što tekstu daje dodatnu vrijednost u razumijevanju prezentirane problematike.

Evaluacija preventivnih programa sljedeća je cjelina koja pojašnjava značaj povremenog ocjenjivanja učinkovitosti programa u odnosu na mjerama prevencije postavljene ciljeve. Autori pojašnjavaju na koji način evaluacija može biti postavljena, koji su mogući programi evaluacije, što evaluacija omogućava, na koja pitanja odgovara evaluacija procesa, a tekst upućuje na to da su rezultati evaluacije zapravo osnova za daljnje učenje.

U cjelini *Evaluacija učinaka/ishoda* pojašnjeno je koliko je program prevencije kriminaliteta dobar u postizanju ciljeva, zašto je ova evaluacija važna te kako kvaliteta dizajna evaluacijskog istraživanja ovisi o kvaliteti evaluacije.

Smanjenje broja kaznenih djela – indikator učinka preventivnog programa je cjelina koja govori o indikatorima učinka prevencije kod teških kaznenih djela na temelju policijskih podataka o broju i strukturi prijavljenog kriminaliteta. U ovome dijelu autori predstavljaju mogućnosti izražavanja veličine učinka preventivnih mjera kroz omjer izgleda koji pokazuje jesu li izgledi za određeni događaj jednaki u više različitih područja koja se međusobno uspoređuju.

U cjelini *Strah od kriminala – indikator učinka preventivnog programa*, pojašnjeno je koji su to indikatori koji utječu na osjećaj sigurnosti građana kada se govori o smanjenju straha od kriminala kao cilju prevencije.

Studije isplativosti naredna je cjelina koja je obrađena u kontekstu prevencije kriminaliteta, odnosno mjerenju učinaka pojedinih projekata ili programa, a ima izuzetnu važnost i odnosi se na mjerenje ekonomske isplativosti takvih preventivnih aktivnosti.

U razradi Studije isplativosti autori su posebno obradili cjelinu *Ograničeni portfelj – matematika više ishoda*. U ovoj cjelini govori se, osim o predviđenim fiksnim troškovima i o mogućih šest stavki troškova s jednom od dviju vrijednosti (uključivanje ili isključivanje). Svih šest parametara koji su obrađeni u tekstu pružaju mogućnost odabira i pojašnjavaju zbog čega bi ih trebalo uključiti u ukupne troškove ili isključiti iz ukupnih troškova. Ovdje je također obrađena i zanimljiva analiza točke pokrića koja je sastavni dio rasprava o isplativosti prevencije.

Posebno zanimljiva cjelina pod naslovom *Učinkoviti programi situacijske prevencije* obrađuje konkretne programe prevencije koji su se pokazali najboljima u praksi ili kako autori navode – programi ili intervencije utemeljeni na dokazima. U tome smislu prikazano je sedam projekata situacijske prevencije s područja Australije, Engleske i Sjedinjenih Američkih Država te dva uspješna programa prevencije u Republici Hrvatskoj, oba uspješno provedena na području PU zagrebačke. Prikazani programi prevencije u pravom smislu riječi su utemeljeni na dokazima jer su potkrijepljeni činjeničnim, stvarnim podacima navedenim u sažecima programa, pregledima programa u kojima je navedeno polazište, metode, rezultati i studije isplativosti te su na kraju navedene *preporuke*. Na

kraju ovoga Poglavlja sistematizirani su *ključni pojmovi* te uvijek korisna *pitanja i zadaci za provjeru znanja*.

Knjiga završava **Poglavljem 5.** koje donosi *Upute za pisanje projekata*. Vrlo praktičan dio knjige koji može poslužiti svima koji se bave planiranjem i provođenjem projekata prevencije. Osim što je navedena sva dokumentacija koja je potrebna za sastavljanje jednog ozbiljnog projekta, sve točke dokumentacije posebno su razrađene s jasnim uputama što moraju sadržavati, od naslova do bibliografije. I ovo poglavlje završava sažetkom *ključnih pojmova te pitanjima i zadacima za provjeru znanja*.

Teorijska i praktična vrijednost knjige ove vrste u Republici Hrvatskoj je velika, ne samo za policijske službenike kojima su u opisu poslova preventivni programi i rad na prevenciji kriminaliteta, nego i za produbljivanje svijesti o važnosti prevencije kod svih policijskih službenika. Polaznici Policijske akademije i studenti Visoke policijske škole MUP-a RH, ali i drugih visokoškolskih ustanova dobili su kvalitetnu literaturu za shvaćanje pojma situacijske prevencije kriminaliteta, kako to i sam naslov knjige sugerira, utemeljenu na dokazima. Ova knjiga također može pomoći i drugim stručnjacima sigurnosti jer je pojam prevencije kriminaliteta prikazan sveobuhvatno i sasvim razumljivim stilom pisanja.

Prikaz pripremio: Gojko MARKOVIĆ*

*Gojko Marković, struč. spec. crim., pomoćnik načelnice Centra za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja "Ivan Vučetić".